

Гендерна соціалізація дитини

Стать – це той атрибут людини, про який ми пам'ятаємо завжди. Дослідження науковців доводять, що процес гендерної ідентифікації починається буквально з моменту народження дитини.

Гендерна ідентичність створюється протягом всього життя людини під час засвоєння індивідом культурної системи гендеру того суспільства, у якому вона живе, - під час гендерної соціалізації. Зміст гендерної соціалізації визначається рівнем соціально – економічного розвитку суспільства, особливостями культури та конкретним способом життя індивіда.

Гендерна ідентичність, точніше, її необхідна складова – розуміння константності своєї статі, - формується у дітей у віці 5 -7 років, а у подальшому іде її розвиток і змістовне насичення за рахунок власного досвіду.

Значимість агентів соціалізації на різних етапах життєвого шляху різна. У період немовляти і дитинства (первісної соціалізації) провідну роль відіграють сім'я, групи однолітків, відповідні засоби масової інформації, школа тощо. Безпосередньо це і утворює середовище, з яким індивід себе ідентифікує і існування якого він підтримує.

Як діти навчаються статевої поведінці? Психологи виділили основні механізми соціалізації – способи свідомого та несвідомого засвоєння і відтворення соціального досвіду, які і можуть дати відповіді на це питання.

У взаємодії з людьми – перш за все наслідування когось із батьків своєї статі, імітація їх поведінки.

Виділяють механізм статевої ідентифікації, суть якого полягає в ототожненні дитиною себе з представниками певної статі, орієнтація на ідеал статевої поведінки, яка відповідає її системі уявлень про найбільш позитивні риси конкретного представника даної статі (найчастіше це мати чи батько).

Формування особистості дитини визначають тип, склад, структура сім'ї, порядок народження дітей, професійні ролі батьків, характер подружніх та батьківсько – дитячих взаєностосунків. Найважливіші агенти гендерної соціалізації у сім'ї – особистісні і гендерні характеристики батьків, їх ідентичність і ролі моделі, стать народженої дитини, уявлення батьків про те, якою повинна

бути дитини даної статі.

Розглянемо більш детально вплив батьківського ставлення на формування психологічної статі дитини. Психологи виявили тут прямий і безпосередній зв'язок. Ставлення до статі дитини формується у батьків ще до того, як вона з'явиться на світ. Батьки намагаються визначити стать майбутньої дитини і будують по відношенню до неї різноманітні плани, обирають ім'я, створюють образ дитини, яка ще не народилася.

Дитина народилася. Батькам оголошують, хто у них: хлопчик або дівчинка. Стать дитини визначена – це номінативна, приписувана стать. Чи є гарантією те, що дитина, яку назвали хлопчиком, стане з часом вважати і відчувати себе чоловіком, а дівчинка – жінкою? Одностайної відповіді не існує, багато чого залежить від біологічних передумов і виховання. В процесі виховання сім'я, система освіти та культура укорінюють у свідомості дітей гендерні норми, формують певні правила і створюють уявлення про те, хто є «справжній чоловік» і якою має бути «справжня жінка», тобто гендерні стереотипи. Лікарі не знаходять об'єктивних відмінностей у зовнішності та поведінці новонароджених малюків, але батьки вважають, що маленькі дівчатка більш м'які, маленькі та симпатичні, менш рухливі, ніж хлопчики, які здаються великими, активними, галасливими. У ранньому дитинстві матері частіше торкаються до хлопчиків, ніж до доньок, але на дівчаток дивляться частіше, розмовляють з ними. В одному дослідженні двом групам молодих матерів показували 6 – місячну дитину. В одному випадку її одягали у голубі штанці і говорили, що це хлопчик, а в іншому – у рожеве плаття, і вже цей малюк фігурував як дівчинка. У результаті виявилось, що «дівчинка більш слухняна», їй частіше посміхалися і частіше давали іграшки. Вже у іншому дослідженні двом групам батьків демонстрували один і той же відеозапис дитини віком 1,5 року, але у одному випадку її називали хлопчиком, а в іншому – дівчинкою. Батьки описували хлопчика як агресивного, сильного, активного, а дівчинку – як ласкаву, пасивну та ніжну. Сім'я – перше і найважливіше середовище, в якому дитина отримує відомості про свою стать, про те, що є ще протилежна стать, про взаємостосунки цих статей. Культурні стереотипи і власний досвід підказують батькам, яким має бути хлопчик і якою – дівчинка. Батьки більш визначено ототожнюють себе з дитиною своєї статі і хочуть стати моделлю для неї. При цьому ставлення татусів до доньок – це завжди дещо ставлення як до маленьких жінок, а матусь до синів – як до маленьких чоловіків. Так, у повних сім'ях дитина вже на ранньому етапі розвитку отримує відомості про власну стать. Дослідники доводять, що в спокійних, зрівноважених сім'ях, де позиція будь – якого члена сім'ї не ставала диктатом для

інших, дитина легко і природно сприймає свою стать і статеву поведінку. Надзвичайно велика роль ігор та іграшок у формуванні майбутнього чоловіка чи майбутньої жінки.

На думку психологів, якраз за допомогою іграшок дитина оволодіває нормами та правилами життя у суспільстві, розвиваються її інтелект і емоції, уява і мовлення. Програючи сюжети із дорослого життя, моделюючи взаємостосунки «лікаря» і «хворого», «водія» і «пасажирів», «матері» і «дитини», діти починають орієнтуватися у цих взаємостосунках і тим самим готуються до вступу у «велике життя». У цьому допомагають іграшки і предмети – замітники.

Є ще один важливий аспект у використанні ігрових атрибутів. Традиційні ігри спрямовані на засвоєння дитиною своєї статі і психосексуальної ролі, яка набувається якраз в рольовій грі (в «доньки – матері»). Існує думка, що гра з лялькою дозволяє дівчинці засвоїти роль матері, котра доглядає за малюком. У дитини, яка не грається іграшками, характерними відповідній статі, формування адекватних статево-рольових стереотипів поведінки неминуче зіштовхнеться з труднощами, можливі проблеми у спілкуванні з однолітками як своєї, так і протилежної статі, її самооцінка, можливо, буде менш стійка і адекватна. Дослідження доводять, що у сім років хлопчики і дівчатка демонструють досить – таки широкий спектр особливостей формування психологічної статі – від адекватних, яскраво виражених у висловлюваннях, відношеннях, перевагах (наприклад, одягу і іграшок), до неадекватних і навіть негативних по відношенню до своєї статевої приналежності. Це проявляється в перевагах, продуктах діяльності (наприклад, малюнках), у виборі партнерів для ігор і спілкування тощо. У цьому віці психологи та батьки можуть значно вплинути на формування гендеру дитини

Формування психології гендеру здійснюється по – різному у чоловіків і жінок, але для дитини будь – якої статі в обох випадках значною є роль батька і матері, і обумовлюється це формування відмінностями у цих ролях. Діти засвоюють соціальні норми поведінки і цінності в процесі наслідування батькам і ототожнюють себе з ними. Ці процеси особливо важливі, так як вони не усвідомлюються дітьми і не контролюються батьками. Дитина орієнтується на приклад батьків, намагається стати такою, як вони, переймає особливості статево-рольової поведінки батьків.

Образ батька надзвичайно важливий для психічного розвитку хлопчиків: за його відсутності дитині не вистачає того, у чому проявляються особливості

чоловічої психіки, це веде до зниження соціальної активності, сприяє інфантилізму. Відсутність батька в ранньому віці дитини (період дошкільного дитинства) може відобразитися на її сексуально – рольовій орієнтації, більш частому виникненні конфліктів на цьому ґрунті, ніж у дітей, які мають батька або відчували відсутність батька вже у більш старшому віці.

Для дівчинки первісна тілесна єдність з матір'ю є основою подальшого розвитку жіночої психології, в той час як для хлопчиків основою формування чоловічої психології є розрив первісної тілесної єдності з матір'ю. Хлопчик повинен піти від матері, аби відчувати себе чоловіком, а дівчинка повинна полюбити батька, аби відчувати себе жінкою.

Результати батьківського і материнського впливу простежуються в особливостях соціальної поведінки, ціннісних і кар'єрних орієнтаціях, виборі сфери професійної діяльності. Дослідження Сафонові М.В. показали, що жінки, які відмітили перевагу впливу на них батька, мають більш високу кар'єрну орієнтацію на професійну компетентність, у них сильніше прагнення до успіху, менш схильні до співпраці, частіше обирають «чоловічі» сфери професійної діяльності і здобувають більш високий матеріальний і соціальний статус. І, навпаки, жінки, на яких більший вплив справила мати, мають більш високу кар'єрну орієнтацію на служіння, прагнення до соціальної кооперації, бажання піклуватися про інших людей, сфери професійної діяльності обирають традиційно «жіночі».

Психологи встановили, що активна участь батька у вихованні дитини необхідна за наступних причин:

- Помічено, що дитина, батько якої у перший рік життя приймає участь у повсякденному догляді за нею, менше боїться незнайомих людей і взагалі проявляє високий рівень комунікабельності.
- Під впливом батька дитина стає більш дисциплінованою та відкритою, чесною, здатною керуватися почуттям обов'язку, а не лише власними бажаннями.
- Якщо у сім'ї активний і домінуючий батько приймає участь у вихованні дітей нарівні з матір'ю, діти відчують підтримку і захист, виростають сильними, впевненими у собі людьми.
- Якщо батько ухиляється від виховання, це негативно відображається на розвитку здатності дітей до логічного аналізу, а також математичних і технічних здібностей.
- З метою успішної гендерної ідентифікації хлопчика, тобто розвитку його по чоловічому типу, необхідні широке і тривале спілкування з сильним і справедливим батьком, спільні з батьком заняття, прогулянки, відвідування

культурних заходів. Бажано, аби якраз батько давав свою оцінку і висловлював свою думку відносно важливих для дитини ситуацій, щоб дитина засвоїла чоловічі форми поведінки і способи розв'язання проблемних ситуацій.

- Сексуальність сина і його майбутнє ставлення до жінки формує в першу чергу батько.
- Батько формує в своїй доньки впевненість в собі як жінці. Дівчатка, які виросли у сім'ї люблячого батька, відчують свою захищеність, у них не спостерігається надмірної тривожності або страхів перед незнайомими обставинами.
- Установка на стабільну сім'ю формується у дівчаток, в сім'ях яких батьки також змогли створити стабільну сім'ю, засновану на любові батька до матері.

Система взаєностосунків у взаємодії включає у себе не лише ставлення до партнера, але й ставлення до себе. У системі дитячо – батьківських стосунків негативне ставлення батьків до себе, також, як і негативне ставлення до дитини тієї чи іншої статі, чинить нищівний згубний вплив. Воно також може зароджувати роздратування, намагання уникати самої взаємодії. Іншими словами, негативне ставлення до себе гальмує чуттєвість батьків, викликає негативні емоції в ситуації взаємодії, створюючи негативне тло (фон). Навпаки, батьки, які позитивно оцінюють свою батьківську роль, проявляють терпимість до дитини, спокійну впевненість у взаємодії з нею, задоволення від спілкування. Ставлення до себе, прийняття себе у якості батька завжди відображається на ставленні до дитини. Пам'ятаймо! Освоєння гендерної культури є складним процесом взаємодії соціального оточення та сім'ї. Зміну гендерних стереотипів можуть забезпечити лише нове розуміння психології мислення, взаємин чоловіків і жінок, здатність сприйняти багатомірність особистості, незалежно від статі.